

ПРО МИНУЛЕ писати не просто. Тим паче про таке, що досі не дає спати. Не тим, звичайно, хто прийшов у світ наприкінці сорокових і пізніше й не пережив страхіть війни з гітлерівською Німеччиною. У них були інші війни, зокрема афганська. Слава Богу - не чеченська. Не сплять учасники Другої світової, яка в СРСР справедливо називалась Вітчизняною. Ми про неї, здається, знаємо все. Однак події під час Німецької окупації подавались істориками та політиками не зовсім справедливо, навіть перекручено, принаймні ті, що відбувалися в нашій місцевості. У книгах з історії повоєнних років, інших друкованих виданнях та засобах масової інформації радянської влади однозначно доводилося, що Українська Повстанська Армія була організована, щоб разом з німцями вести боротьбу виключно проти Радянського Союзу і власного народу. На тобі, небоже... Але ж то неправда: я є живим свідком, бо вже у час народження УПА мав дев'ять років від роду і ті події добре пам'ятаю, не всі, звичайно.

У 1942-му - другому році окупації, за розпорядженням Костопільського гебітс-комісаріату проводився масовий відбір молоді до відправки на роботу в Німеччину. Разом з тим посилювався тиск на населення. Забирали все: продукти, справляв одяг, селяни, зібравши зі своїх господарств, переховувалися в лісах. Костопільський німецький військовий гарнізон, що складався в основному з поляків, лише командири були німцями, зненацька налітав на села, оточував, не даючи людям втекти до лісу, робив свою чорну справу. До Німеччини забирали навіть п'ятнадцятирічних юнаків та дівчат. Батьки як могли берегли нащадків-підлітків від каторги, переховували в хлівах, лісах, льохах та інших місцях. Пам'ятаю, у бігах до лісу односельці вечорами збирались біля багаття і слухали розповіді розвідників-очевидців про те, як схоплених молоденьких дівчат німці, вірніше їхні холуї-поляки, перед відправленням декілька днів тримають, ними тішаться і групоно гвалтують. Про значення слова "гвалтують" ми, діти, довідалися вже згодом, коли піросли, а в той час розуміли його так, що дівчат б'ють, а ті кричать гвалтом.

Після такої інформації батьки та й усі односельчани ще пильніше ставились до дочок, ще ретельніше їх оберігали. Пам'ятаю, женихи ними опікувались, називали дівчат сонячними родзинками, закохувалися в них. А коли народилась УПА, юнаки та дівчата, щоб не втрапити до рук німців, ішли на службу до неї. Тоді ніхто не міг знати, що в кращому становищі у подальшому будуть ті, хто поїхав до Німеччини. Хоч і важко їм довелося працювати, але через два-три роки майже всі повернулись додому. І ніхто не міг подумати тоді, що згодом із тих, хто пішов боротися з фашизмом, боронити своїх земляків, захищати рідний край, зроблять зрадників, ворогів народу і бандитів.

Найнещаснішим видався молодий вік сорокових років. Багато молоді загинуло на своїй землі у боротьбі із зайдами, решту доля закинула до далекого холодного Сибіру, де чимало українських синів та дочок лишилося навечно у мерзлій землі. Молоді сорокових років доля знівечила життя навіки. Адже й ті, котрі вижили в гулагах і через десятиліття повернулись до рідного краю, фактично не вважалися ні владою, ні молоддю повноцінними громадянами. До багатьох життєвих благ дорога їм була закрита. На них завжди висів моральний ярлик зрадника. Кожен відчував серцем і душею косі погляди багатьох земляків аж до дня здобуття незалежності дер-

засуджують повстанців, якби опинилися в ситуації, де іншого вибору нема - або служи німцям, або борися проти них. Який вибір зробили б вони?

Відомо, що УПА народилась у жовтні саме на Костопільщині. Однак слід сказати, що озброєні групи почали появлятися ще до того. Розгромивши прикордонну радянську оборону, німці стрімко просувався вперед, у глиб Союзу. Радянські солдати, що вціліли, по одному, по двоє відступали,

Пам'ятаємо про подвиг

УПА ГРОМИЛА ФАШИСТІВ

поспішали до своїх військових формувань. Спішили, бо німці наздоганяли авто- та мототранспортом. Тікаючи, бійці часто залишали по селах військовий одяг та зброю. Саме за рахунок цієї зброї організовувались групи боївок. Озброєні хлопці завжди стояли на варті і обороняли селян від німецьких наскоків. У лісі над дорогою при в'їзді в село Рокитне з боку Костополя почепили на дереві кавалок залізничної рейки. Тільки-но з міста з'явиться німецька колона, хлопці б'ють у рейку, подаючи сигнал про небезпеку, і рокитенці вмиг тікають до лісу. Часто дороги або перекопували, або завалювали деревами, або робили те й інше разом. На усунення перепони німці витрачали якийсь час, що давало вигравш селянам у надійнішій схованці.

Згодом у такий спосіб повстанці нападали на німців. Перекиють дорогу і підуть у засідку. Під час розчистки шляху німецькі вояки скупчуються і закидають зброю за спину. Ото саме момент їх знищувати. Пам'ятаю, як ходила слава про розгром німецької колони на шляху через ліс між селами Корчів'я та Велика Любаша. Очевидці розповідали про те, як хитро повстанці заманили фашистів у ловушку, як горіли і в тріски летіли борти їхніх автомашин, як поліський пісок червонів од німецької крові... І скільки здобуто зброї, одягу та ін. Подібних поступів повстанці чинили багато, особливо пам'ятався один з них, що відбувся неподалік наших осель.

Було це так. Повстанці розвідали, що колона автомашин з німцями вирушила з міста у напрямку Березного. У лісовому перехийку між селами Рокитне, Данчиміст, Печалівка (Мирне) зробили засідку. Дорога була вузькою, з баюрами, зблизька густо обросла кущами. Не знаю, скільки там з'явилось ворогів, скільки автомашин, відомо тільки, що малими групами вони не їздили. Я тоді саме йшов зі школи. Почалася стрілянина, строчили автомати і кулемети. Потім рвалися гранати. Я все це уже розрізняв. Потягнулася до неба широка і чорна хмара диму. Бій тривав недовго. Люди з хутора бігли у протилежний бік, до Пискова, а я, навпаки, додому в тому напрямку, де стріляли. Бо ж хата наша стояла під лісом. Мати бігцем розносила якісь клунки по високому зеленому житю навколо хати. Потім усією сім'єю теж побігли до Пискова. Знаходячись на краю цього села у дядька Фадея, знову почули стрілянину в тому ж місці. І знову піднявся дим, та такий, що страх!

Горів Данчиміст. Хати всі з дерева, накриті соломою, сто-

яли густо, тож займалися і горіли, як свічки. Жмути селом'яних куликів, палаючи, летіли увесь, вітер приносив і розсівав їх по Рокитному.

Очевидці розповідали потім, як усе сталося. Німців повстанці перебили швидко, зброю забрали. Переконалися, що жодного фашиста-свідка в живих не лишилося і пішли в бік Данчимоства. Але один був ще живий і все бачив. Після бою з Печалівки їхав підводою чоловік, серед трупів почув стогін.

Пораненого вкинув до воза - і швидко до міста. З Костополя уже їхала друга колона фашистів на підмогу першій. При зустрічі поранений встиг розповісти, звідки стріляли і куди пішли партизани. Поранений помер, не доїхавши до Костополя. Прибувши на місце бою, німці підбрали трупи, зійшли на данчимістське поле і, стріляючи з гвинтівок запалювальними кулями у стріхи будинків, підпалили село. Селяни потім казали, що люди повтікали, але в одній хаті згоріла хвора жінка.

Про випадок розгрому великого угруповання німців у Яновій Долинці недавно писав у районці очевидець тих подій Михайло Михайлович Шамрай.

Усе літо 1943 року ми, селяни, прожили у лісі, і охороняли нас саме повстанці. Пірагадую, лягаємо спати, а хлопці зі зброєю тримали під охороною всі під'їзди дороги до табору. Чимало наших захисників загинуло від рук фашистів. Пам'ятаю, як одного осіннього дня, ще вдосвіта, німці оточили Рокитне. Люди тікали до лісу, але скрізь натрапляли на ворога. Втрапив до рук німців і повстанець сусід Данило. Він був при зброї, але не встиг використати її ні проти гітлерівців, ні для себе. Його зв'язали, покляли на підводу і били орчиком. Ми бачили, як його везли, били, а він стогнав, кричав, ревів як віл. Повезли його з хутора в центр села і на очах людей били кілками, поки на забили на смерть.

Другий хлопець, Микола, бідного селянина Омеляна син, маленька хата яких знаходилась наполовину в землі, теж, тікаючи, наткнувся на фашистів. Про те, що гітлерівці вчинили з юнаком, важко писати. Вони живцем повідривали йому вуха, вирізали носа і язика, виколупали очі й повкручували руки.

Ось яку смерть приймали односельці за те, що зі зброєю в руках захищали нас від загарбників. То хіба можна називати їх бандитами та ворогами народу?!

Пишу про це, щоб донести до молодих співвітчизників справжню історію боротьби нашого народу під час німецької окупації. Що повстанська армія створювалась не для допомоги німцям громити СРСР, як подавали досі, а насамперед для боротьби саме з німецькими загарбниками.

Звичайно, як кажуть, у сім'ї не без виродка. Знаходилися і такі групи, які під виглядом УПА озброювались для того, аби звести рахунки з неугодними людьми. Їхні вчинки не слід приписувати учасникам УПА. Відомо також, що в повоєнні роки енкаведисти створювали свої загони, які під виглядом вояків УПА коїли злочини, щоб викликати серед народу ненависть до повстанців. Втім, ця тема дуже широка, і до неї ще повернусь.

Тож післявоєнним поколінням не варто осудливо ставитись до УПА. Минуло достатньо часу, щоб примиритися, об'єднатися і разом, усім політичним течіям і партіям розбудувати Українську державу, захищати її національні інтереси, підняти життєвий та духовний рівень народу.

Кирило ПЕРІВІК